

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده ادبیات فارسی و زبانهای خارجی

گروه زبان شناسی، آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان

و فرهنگ و زبانهای باستانی

پایان نامه دکتری

رشته زبان شناسی همگانی

موضوع:

تصویرگونگی در ساختهای

آوایی، صرفی و نحوی زبان فارسی

استادان راهنما:

جناب آقای دکتر مجتبی منشی زاده

جناب آقای دکتر ارسلان گلفام

استاد مشاور:

سرکار خانم دکتر گلناز مدرسی قوامی

پژوهشگر:

غلامرضا محیی الدین قمشهای

۱۳۹۰

فرم گردآوری اطلاعات پایان نامه ها
کتابخانه مرکزی دانشگاه علامه طباطبائی

	عنوان:
تصویرگونگی در ساختهای آوایی، صرفی و نحوی زبان فارسی	
نویسنده/ محقق:	
غلامرضا محیی الدین قمشه‌ای	
مترجم:	
استادان راهنما: دکتر مجتبی منشی زاده	استاد مشاور: دکتر گلناز مدرسی قوامی
دکتر ارسلان گلغام	استادان داور: دکتر کورش صفوی
	دکتر فردوس آقا گل زاده
کتابنامه: دارد	واژه‌نامه: دارد
نوع پایان‌نامه: بنیادی ☒ توسعه‌ای: ☐ کاربردی: ☐	
مقطع تحصیلی: دکتری	سال تحصیلی: ۹۰-۸۹
محل تحصیل: تهران	
نام دانشگاه: دانشگاه علامه طباطبائی	
دانشکده: دانشکده ادبیات فارسی و زبانهای خارجی	
تعداد صفحات: ۲۰۵	گروه آموزشی: زبان شناسی و آموزش زبان به غیرفارسی زبانان
کلیدواژه‌های فارسی: تصویرگونگی آوایی، تصویرگونگی صرفی، تصویرگونگی نحوی، تصویرگونگی انگاره‌ای / نموداری، اصل کمیت، اصل فاصله، اصل توالی، دوگان ساخت، نام آوا، ساخت سببی	
کلیدواژه‌ها به زبان انگلیسی:	
Phonological iconicity, morphological iconicity, syntactic iconicity imagic vs diagrammatic iconicity, quantity principle, distance principle, sequential order principle, distance principle, sequential order principle, onomatopoeia, reduplicative construction, causative construction,	
چکیده:	
الف: موضوع و طرح مسئله (اهمیت موضوع و هدف):	
موضوع اصلی این پژوهش بررسی تصویرگونگی در ساختهای آوایی، صرفی و نحوی زبان فارسی است. تصویرگونگی یکی از اصلی‌ترین انگیزه‌های برون زبانی است، انگیزه‌ای که ساختار جهان خارج- یا ادراک بشر از جهان خارج- را در ساختار زبان منعکس می‌سازد. گستره این پژوهش دوگان ساختها، نام آواها و ساختهای سببی فارسی را دربرمی‌گیرد، از این رو در این پژوهش داده‌های مرتبط با هر سه نوع ساخت یاد شده براساس اصول تصویرگونگی مورد بررسی قرار گرفته است.	

ب: مبانی نظری شامل مرور مختصری از منابع، چارچوب نظری و پرسشها و فرضیه‌ها:

این پژوهش در چارچوب نظری زبان شناسی شناختی - نقشگر و براساس نظریه و اصول سه گانه تصویرگونگی - مشتمل بر اصل کمیت، اصل فاصله و اصل توالی -، ساختهای آوایی (نام آواها)، صرفی (دوگان ساختها) و نحوی (ساختهای سببی) زبان فارسی را مورد بررسی و تحلیل قرار داده و با تکیه بر داده‌ها و شواهد، نشان داده است که ساختهای مزبور ساختهایی تصویرگونه‌اند. طبعاً پرسشهای این پژوهش نیز دربرگیرنده ساختهای آوایی، صرفی و نحوی زبان فارسی می‌باشد.

پ - روش تحقیق شامل تعریف مفاهیم، روش تحقیق، جامعه مورد تحقیق، نمونه‌گیری و روشهای

نمونه‌گیری، ابزار اندازه‌گیری، نحوه اجرای آن، شیوه گردآوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها:

با توجه به مبانی نظری حاکم بر این پژوهش (مبانی نظری زبان شناسی شناختی نقشگرا) و نیز نظریه تصویرگونگی و اصول سه گانه آن، روش تحقیق اتخاذ شده مبتنی بر تحلیل و توصیف صوری و معنایی مجموعه‌ای از داده‌ها مشتمل بر داده‌هایی از ساختهای آوایی (نام آواها)، صرفی (دوگان ساختها) و نحوی (ساختهای سببی) زبان فارسی می‌باشد. این داده‌ها برگرفته از کتب دستور زبان، کتب مرجع (فرهنگها و لغت‌نامه‌ها) پایان‌نامه‌ها، مقالات و دیگر منابعی است که به زبان فارسی در دسترس بوده‌اند. همچنین بخشی از داده برگرفته از منابعی است که در زمینه تصویرگونگی به زبانهای دیگر در دسترس بوده است. تحلیل و تعیین داده‌ها براساس مبانی نظری و اصول مورد اشاره صورت گرفته و در موارد ضروری از رجوع و استناد به شم زبانی گویشوران فارسی زبان بهره جسته‌ایم.

ت - یافته‌های تحقیق:

یافته‌های این پژوهش نشان دهنده

- ۱- حضور گرایش جهانی نام آواها، مشتمل بر دوگان ساخت بودن و تقلیدی بودن - که حاکی از تصویرگونگی این نوع ساخت آوایی است - در نام آواهای فارسی است.
- ۲- تصویرگونگی رابطه صورت و معنی دوگان ساختهای فارسی در چارچوب نظریه تصویرگونگی و اصل تصویرگونگی کمیت می‌باشد.
- ۳- در انواع ساختهای سببی فارسی (واژگانی، صرفی و مرکب) فاصله موجود میان عناصر - در ساختار صوری - منعکس کننده فاصله مفهومی عناصر مفهومی مربوطه - در ساختار مفهومی می‌باشد. و این همبستگی میان ساختار صوری و معنایی / مفهومی در چارچوب اصل تصویرگونگی فاصله تبیین پذیر است.

ث) نتیجه‌گیری و پیشنهادات

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که رابطه صورت و معنی در انواع ساختهای آوایی (نام آواها)، صرفی (دوگان ساختها) و نحوی (ساختهای سببی) در زبان فارسی رابطه‌ای است تصویرگونه که براساس سه اصل تصویرگونگی کمیت، فاصله و توالی قابل توصیف و تبیین می‌باشد. و پیشنهادهای زیر برای انجام پژوهشهای آتی ارائه شده است:

- ۱- پژوهش در باب تصویرگونگی در زبان گفتار (در زبان فارسی).
- ۲- تصویرگونگی نام آواها و ساختهای همپایه در زبان فارسی.
- ۳- تصویرگونگی فرایند تکرار در زبان فارسی (مشتمل بر تکرار نحوی و تکرار صرفی).

صحت اطلاعات مندرج در این فرم براساس محتوای پایان‌نامه و ضوابط مندرج در فرم را گواهی

می‌نماییم:

نام استاد راهنما:

رئیس کتابخانه

سمت علمی:

نام دانشکده:

فهرست مطالب

فصل اول.....	۱
کلیات و پیشینه پژوهش.....	۱
۱-۱ کلیات.....	۲
۱-۱-۱ مقدمه.....	۲
۱-۱-۲ تعریف تصویر‌گویی.....	۴
۱-۱-۳ انواع تصویر‌گویی.....	۵
۱-۱-۳-۱ تصویر‌گویی انگاره‌ای.....	۵
۱-۱-۳-۲ تصویر‌گویی نموداری.....	۶
۱-۱-۴ اصول تصویر‌گویی.....	۶
۱-۱-۴-۱ اصل کمیت.....	۷
۱-۱-۴-۲ اصل فاصله.....	۸
۱-۱-۴-۳ اصل توالی.....	۹
۱-۱-۳-۲ رابطه مشابهت: مصداق یا معنی.....	۳۰
۱-۱-۳-۲ رابطه مشابهت: مصداق یا معنی.....	۳۰
۱-۱-۳-۲ رابطه مشابهت: مصداق یا معنی.....	۳۰
۱-۱-۵ بیان مسئله.....	۹
۱-۱-۶ اهداف و پرسشها.....	۱۰
۱-۱-۷ اهمیت تحقیق.....	۱۰
۱-۱-۸ روش تحقیق.....	۱۱
۱-۱-۹ مراحل تحقیق.....	۱۱
۱-۱-۱۰ روش جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها.....	۱۱
۱-۱-۱۱ مشکلات و محدودیتهای تحقیق.....	۱۲
۱-۱-۱۲ ساختار پایان‌نامه.....	۱۲
۲-۱ پیشینه پژوهش.....	۱۵
۱-۲-۱ دوران باستان.....	۱۵
۲-۲-۱ قرون وسطی.....	۱۶
۳-۲-۱ قرون هجدهم و نوزدهم.....	۱۷
۴-۲-۱ نودستوریان.....	۱۸
۵-۲-۱ دوران جدید (از آغاز قرن بیستم تا دهه اول قرن بیست و یکم).....	۱۸
۶-۲-۱ پژوهشهای تصویر‌گویی در ایران.....	۲۲
فصل دوم.....	۲۵
مبانی نظری تصویر‌گویی.....	۲۵

۲۶	۱-۲-۱- مبانی نشانه‌شناختی تصویرگونگی زبانی
۲۶	۱-۱-۲- مقدمه
۲۷	۲-۱-۲- رساله کراتیلوس
۲۹	۳-۱-۲- نشانه زبانی و موضوع آن: عناصر همبسته در نشانه تصویرگون / تصویر
۳۰	۱-۳-۱-۲- رابطه مشابهت: مصداق یا معنی
۳۱	۴-۱-۲- راه حل پیرس
۳۴	۵-۱-۲- زبان‌شناسی طبیعی و تصویرگونگی
۳۶	۲-۲-۱- مبانی شناختی تصویرگونگی
۳۶	۱-۲-۲- مقدمه
۳۷	۲-۲-۲- مقابله با مبانی صورتگرایی
۳۹	۳-۲-۲- شناخت زبانی
۴۳	۴-۲-۲- توانش زبانی و تصویرگونگی
۴۵	فصل سوم
۴۵	تصویرگونگی آوایی، صرفی و نحوی
۴۶	۱-۳-۱- تصویرگونگی آوایی
۴۶	۱-۱-۳- مقدمه
۴۷	۲-۱-۳- تصویرگونگی آوایی مستقیم
۴۸	تصویرگونگی آوایی مستقیم غیر واژگانی
۴۸	تصویرگونگی آوایی مستقیم واژگانی
۵۰	۳-۱-۳- تصویرگونگی آوایی غیرمستقیم
۵۰	۱-۳-۱-۳- مقدمه
۵۰	۲-۳-۱-۳- تصویرگونگی آوایی متداعی
۵۳	۳-۳-۱-۳- تصویرگونگی آوایی غیرمستقیم آوانمادی/معناوایی
۵۵	۲-۳-۲- تصویرگونگی صرفی
۵۵	۱-۲-۳- فرضیه‌های «بای بی»
۵۶	۲-۲-۳- پیوستگی مقولات تصریفی
۶۰	۳-۲-۳- ترتیب تکواژها و ادغام
۶۲	۳-۳-۱- تصویرگونگی نحوی
۶۲	۱-۳-۳- مقدمه
۶۴	۲-۳-۳- اصل همبستگی / اصل فاصله
۶۵	۱-۲-۳-۳- حالت سببی
۶۸	۲-۲-۳-۳- حالت متعدی / گذرایی

۶۸ مالکیت. ۳-۲-۳-۳
۷۰ همپایگی. ۴-۲-۳-۳
۷۱ اصل همجواری. ۳-۳-۳
۷۱ همجواری هسته - وابسته. ۱-۳-۳-۳
۷۲ همجواری هسته - وابسته ساده.
۷۳ همجواری هسته - وابسته نسبی.
۷۴ سخنگوی الگو. ۲-۳-۳-۳
۷۷ اصل توالی. ۴-۳-۳
۷۷ خطی بودن رویدادها. ۱-۴-۳-۳
۷۷ فاعل پیش از مفعول. ۲-۴-۳-۳
۷۹ توالی خطی و مبانی کاربردشناسی زبان. ۳-۴-۳-۳
۸۱ فصل چهارم.
۸۱ تحلیل داده‌ها: تصویرگونگی آوایی، صرفی و نحوی در زبان فارسی.
۸۲ مقدمه.
۸۴ ۱-۴- تصویرگونگی آوایی در زبان فارسی: مطالعه میان‌زبانی نام آواها.
۸۴ ۱-۱-۴- مقدمه.
۸۴ ۱- نماد پردازی آوایی.
۸۴ ۲- نام آوا.
۸۴ ۳- آوانماد.
۸۷ ۲-۱-۴- اصل نگاشت مستقیم.
۸۹ ۳-۱-۴- انواع نام آواها - طبقه‌بندی سه گانه «بردین».
۸۹ دسته اول نام آواهای مستقیم.
۸۹ دسته دوم نام آواهای متداعی.
۹۰ دسته سوم نام آواهای بیانگر.
۹۱ ۴-۱-۴- جهانی بودن نام آواها.
۹۲ ۵-۱-۴- مقایسه تطبیقی نام آواها.
۹۴ ۱- آوای حیوانات.
۹۷ ۱- آواهای طبیعی.
۹۹ ۱- آواهای انسانی.
۱۰۴ ۶-۱-۴- تحلیل واجی نام آواها و نتیجه‌گیری.
۱۱۴ ۲-۴- تصویرگونگی صرفی در زبان فارسی: بررسی ویژگیهای معنایی دوگان ساختها.
۱۱۴ ۱-۲-۴- مقدمه.

۱۱۶	۲-۲-۴- تعریف دوگان‌سازی
۱۱۷	۳-۲-۴- تفاوت‌های تکرار نحوی و دوگان‌سازی
۱۱۹	۴-۲-۴- تصویرگونگی دوگان ساختها- اصل کمیت
۱۲۰	۵-۲-۴- تصویرگونگی دوگان ساختها- اصل پیچیدگی
۱۲۲	۶-۲-۴- تصویرگونگی دوگان ساختها- مدل «ریگر»
۱۲۲	۱-۶-۲-۴- مقدمه
۱۲۲	۲-۶-۲-۴- تصویرگونگی و گسترش معنایی
۱۲۵	۳-۶-۲-۴- تصویرگونگی دوگان ساختهای فارسی- مدل «ریگر»
۱۲۶	۴-۶-۲-۴- طبقه‌بندی معنایی دوگان ساختهای فارسی
۱۲۷	۷-۲-۴- نتیجه‌گیری
۱۳۵	۳-۴- تصویرگونگی نحوی در زبان فارسی: تصویرگونگی ساختهای سببی
۱۳۵	۱-۳-۴- مقدمه
۱۳۵	۲-۳-۴- تعریف ساخت سببی و ارکان آن
۱۳۶	۳-۳-۴- روابط و ارکان ساختهای سببی
۱۳۷	۴-۳-۴- انواع ساختهای سببی
۱۳۸	۱-۴-۳-۴- ساختهای سببی واژگانی
۱۴۰	۲-۴-۳-۴- ساختهای سببی صرفی
۱۴۲	۳-۴-۳-۴- ساختهای سببی مرکب
۱۴۴	۵-۳-۴- معناشناسی ساختهای سببی: معیارهای طبقه‌بندی معنایی
۱۴۵	۱-۵-۳-۴- سببی مستقیم / سببی غیرمستقیم
۱۴۸	۲-۵-۳-۴- معیار دوم سببی اجباری / سببی غیراجباری
۱۵۰	۳-۵-۳-۴- سببی آنی / سببی تداومی
۱۵۱	۶-۳-۴- همبستگی صورت و معنی در ساختهای سببی
۱۵۴	۷-۳-۴- اصل تصویرگونگی فاصله
۱۵۴	۱-۷-۳-۴- تعریف فاصله صوری
۱۵۵	۲-۷-۳-۴- تعریف فاصله مفهومی
۱۵۵	۸-۳-۴- تصویرگونگی ساختهای سببی- اصل فاصله
۱۵۷	۹-۳-۴- تصویرگونگی ساختهای سببی فارسی- اصل فاصله
۱۵۹	۱-۹-۳-۴- مقایسه ویژگیهای صوری انواع ساختهای سببی فارسی
۱۶۱	۲-۹-۳-۴- فاصله مفهومی - مشخصه‌های معنایی
۱۶۴	۱۰-۳-۴- نتیجه‌گیری

۱۶۵	فصل پنجم.....
۱۶۵	نتیجه‌گیری و پیشنهادهایی برای پژوهش.....
۱۶۶	۱-۵- اهم مباحث مطرح شده در فصول قبل.....
۱۶۹	۲-۵- یافته‌ها و نتایج.....
۱۷۴	۳-۵- پیشنهادهایی برای پژوهش.....
۱۷۵	منابع لاتین.....
۱۸۳	منابع فارسی.....
۱۸۴	واژه‌نامه (انگلیسی - فارسی).....
۱۹۴	واژه‌نامه (فارسی - انگلیسی).....
۲۰۵	چکیده لاتین.....

فهرست جدولها

- جدول ۳-۱ نام آواهای متناظر در چند زبان مختلف..... ۴۹
- جدول ۳-۲ بازنمون مقوله‌های تصریفی ۵۷
- جدول شماره ۴-۱ مثالهایی از نام آوای مستقیم واژگانی و غیرواژگانی در زبان فارسی..... ۸۶
- جدول شماره ۴-۲ نام آواهای مرتبط با مقوله مصداقی «آوای سگ»..... ۹۱
- جدول تطبیقی نام آواها الف - ۱ ۹۴
- جدول تطبیقی نام آواها الف - ۲ ۹۵
- جدول تطبیقی نام آواها الف - ۳ ۹۶
- جدول تطبیقی نام آواها الف - ۴ ۹۷
- جدول تطبیقی نام آواها ب - ۱ ۹۷
- جدول تطبیقی نام آواها ب - ۲ ۹۸
- جدول تطبیقی نام آواها ج - ۱ ۹۹
- جدول تطبیقی نام آواها ج - ۲ ۱۰۰
- جدول تطبیقی نام آواها ج - ۳ ۱۰۰
- جدول تطبیقی نام آواها د - ۱ ۱۰۱
- جدول تطبیقی نام آواها د - ۲ ۱۰۲
- جدول تطبیقی نام آواها د - ۳ ۱۰۳
- جدول شماره ۴-۳ واج‌های پربسامد و شاخص در نام آواهای آوای حیوانات..... ۱۰۴
- جدول شماره ۴-۴ واج‌های پربسامد و شاخص در سایر نام آواها..... ۱۰۵
- جدول تطبیقی نام آواها شماره ۱- مقوله مصداقی آوای حیوانات (ضمیمه بخش اول فصل چهارم)..... ۱۰۸
- جدول تطبیقی نام آواها شماره ۲: مقوله مصداقی آوای حیوانات (ضمیمه بخش اول فصل چهارم)..... ۱۱۲
- جدول تطبیقی نام آواها شماره ۳: مقوله مصداقی آوای حیوانات (ضمیمه بخش اول فصل چهارم)..... ۱۱۳
- جدول شماره ۴-۵ معیارهای تمایز میان دوگان ساختها از ساختههای مکرر نحوی..... ۱۱۸
- فهرست شماره ۱ واژه‌های دوگان ساخت بیانگر معنی / معانی عام: فزونی (افزایش)..... ۱۲۸
- فهرست شماره ۱-۲ واژه‌های دوگان ساخت بیانگر معنی / معانی عام: فزونی (افزایش)..... ۱۲۹
- فهرست شماره ۲ واژه‌های دوگان ساخت بیانگر معنی / معانی عام: فزونی (افزایش)..... ۱۳۰
- فهرست شماره ۳ واژه‌های دوگان ساخت بیانگر معنی / معانی عام: فزونی (افزایش)..... ۱۳۱
- فهرست شماره ۴ واژه‌های دوگان ساخت بیانگر معنی / معانی عام: تکرار - تداوم ۱۳۲
- فهرست شماره ۵ واژه‌های دوگان ساخت بیانگر معنی / معانی عام: آشفتنگی (بی‌نظمی)..... ۱۳۳

فهرست شماره ۶ واژه‌های دوگان ساخت بیانگر معنی / معانی عام: توزیع ^۱	۱۳۴
جدول شماره ۴-۶ افعال سببی ریشه‌ای / واژگانی برابر و نابرابر در زبان فارسی.....	۱۳۹
جدول شماره ۴-۷ مقایسه ساختهای سببی واژگانی / ریشه‌ای با ساختهای برابر غیرسببی.....	۱۴۰
جدول شماره ۴-۸ افعال سببی صرفی / تکواژی.....	۱۴۱
جدول شماره ۴-۹ فاصله صوری میان نمود صوری رویداد سبب و نتیجه در یک ساخت سببی مرکب فارسی.....	۱۵۹
جدول شماره ۴-۱۰ فاصله صوری میان نمود صوری رویداد سبب و نتیجه در یک ساخت سببی صرفی فارسی.....	۱۵۹
جدول شماره ۴-۱۱ فاصله صوری میان نمود صوری رویداد سبب و نتیجه در یک ساخت سببی واژگانی فارسی.....	۱۵۹
جدول شماره ۴-۱۲ مشخصه‌های عام معنایی ساختهای سببی مرکب فارسی.....	۱۶۰
جدول شماره ۴-۱۳ مشخصه‌های عام معنایی ساختهای سببی صرفی فارسی.....	۱۶۱
جدول شماره ۴-۱۴ مشخصه‌های عام معنایی ساختهای سببی واژگانی فارسی.....	۱۶۱
جدول شماره ۴-۱۵ مشخصه‌های عام صوری و معنایی ساختهای سببی مرکب در زبان فارسی.....	۱۶۲
جدول شماره ۴-۱۶ مشخصه‌های عام صوری و معنایی ساختهای سببی صرفی در زبان فارسی.....	۱۶۳
جدول شماره ۴-۱۷ مشخصه‌های صوری و معنایی ساختهای سببی واژگانی در زبان فارسی.....	۱۶۳

فهرست شکلها

شکل شماره ۱-۱ رابطه صورت و معنی در نشانه‌های سه گانه پیرس.....	۱۹
شکل شماره ۲-۱ حلقه باز خوردی زبان و شناخت.....	۴۲
شکل شماره ۳-۱ طبقه‌بندی ماسودا (۲۰۰۲) از تصویرگونگی آوایی.....	۴۶
شکل شماره ۳-۲ maluma و takete (کهلر، ۱۹۴۸: ۳۲۵).....	۵۲
شکل شماره ۳-۳ سه اصل اساسی تصویرگونگی نحوی.....	۶۳
شکل شماره ۴-۱ سلسله مراتب واحدهای زبانی.....	۸۵
شکل شماره ۴-۲ پیوستار تصویرگونگی دوگان ساختها.....	۱۲۱
شکل شماره ۴-۳ مدل ریگر - عملکرد مشترک تصویرگونگی و گسترش معنایی.....	۱۲۴
شکل شماره ۴-۴ طبقه‌بندی افعال سببی مرکب فارسی براساس معیار تضمن معنای ضمنی.....	۱۴۴
شکل شماره ۴-۵ نمودار سببی مستقیم.....	۱۴۷
شکل شماره ۴-۶ نمودار سببی غیرمستقیم.....	۱۴۸
شکل شماره ۴-۷ پیوستار همبستگی صورت و معنی در ساختهای سببی.....	۱۵۱
شکل شماره ۴-۸ پیوستار ساختهای سببی - مقیاس درجه ترکیب / فشردگی.....	۱۵۲

فصل اول

کلیات

و

پیشینه پژوهش

فصل اول

کلیات و پیشینه پژوهش

۱-۱- کلیات

۱-۱-۱- مقدمه

از دهه‌های آخر قرن گذشته میلادی با ورود نقشگرایان و شناختگرایان به عرصه مطالعات زبان‌شناسی، حاکمیت مطلق مبانی، فرضیه‌ها^۱ و اصول موضوعه^۲ صورتگرایی^۳ (ساختگرایی و دستورگشتاری) بر این عرصه شکسته شد؛ و بسیاری از فرضیه‌های بنیادین و اصول آنان از جمله اصل قراردادی بودن رابطه صورت و معنی در نشانه‌های زبانی و نیز اصل تفکیک مطالعات همزمانی^۴ از مطالعات درزمانی^۵ مورد سؤال قرار گرفت. همچنین سه فرضیه خودمختاری^۶:

۱- خودمختاری حوزه زبان از دیگر حوزه‌های ذهن/شناخت

۲- خودمختاری حوزه نحو از دیگر حوزه‌های دستور

۳- خودمختاری توانش^۷ زبانی از کنش‌زبانی^۸

آنان به چالش کشیده شد.

برخلاف نظر صورتگرایان که زبان‌شناسان را از دخالت دادن ویژگیهای معنایی و نقشی در تبیین رابطه

صورت و معنی و نیز روابط میان عناصر دستوری منع می‌کردند، زبان‌شناسان شناختی - نقشگرا - به دلیل

^۱. hypothesis
^۲. Postulates
^۳. Formalism
^۴. synchronic Studies
^۵. diachronic Studies
^۶. autonomy postulates
^۷. Competence
^۸. Performance

آنکه تبادل پیام^۱ و انتقال معنی می‌دانستند، تبیین رابطه میان صورت و معنی و نیز تبیین روابط میان عناصر دستوری را بدون در نظر گرفتن تأثیر ویژگیهای معنایی و نقشی، مردود می‌شمردند. به بیان دیگر زبان‌شناسان شناختی - نقشگرا تأثیر انگیزه/ انگیزه‌های برون زبانی^۲ بر ساختهای آوایی، صرفی و نحوی را امری مسلم و بدیهی می‌انگاشتند و سعی داشتند با ارائه داده‌ها و شواهدی از زبانهای مختلف، وجود رابطه انگیخته میان صورت و معنی را در انواع ساختهای زبانی به اثبات رسانند.

یاکوبسن^۳ در سال ۱۹۶۵ با انتشار مقاله: «در جست‌وجوی ماهیت زبان»^۴ اصل قراردادی بودن رابطه صورت و معنی نشانه‌های زبانی را به باد انتقاد گرفت و با زیر سؤال بردن این اصل راه را برای ورود نظریه‌های مدعی تأثیر انگیزه‌های برون زبانی - از جمله نظریه تصویرگونگی^۵ - به عرصه مطالعات زبان‌شناسی باز کرد. و در مقاله مذکور بر ارزش تبیین‌کنندگی بالای این نظریه‌ها تأکید ورزید.

یاکوبسن اولین زبان‌شناسی بود که چارچوب نظریه نشانه‌شناسی پیرس^۶ - به‌ویژه طبقه‌بندی سه‌گانه او از انواع نشانه - را در زبان‌شناسی به خدمت گرفت و با استفاده از همین طبقه‌بندی دامنه مطالعات تصویرگونگی در زبان را - که تا آن زمان محدود به مطالعه نام‌آواها (سطح آوایی) بود - به دیگر سطوح دستور (سطح صرف و سطح نحو) گسترش داد. یاکوبسن علاوه بر به‌کارگیری طبقه‌بندی سه‌گانه پیرس از انواع نشانه (← ۱- تصویر^۷ - ۲- نمایه^۸ - ۳- نماد^۹) تقسیم‌بندی دیگر او از انواع «تصویر» (۱- انگاره^{۱۰} - ۲- نمودار^{۱۱}) را نیز در مطالعه رابطه صورت و معنی در زبان به‌کار گرفت؛ و بر این اساس تقسیم‌بندی دوگانه خویش از انواع تصویرگونگی (← ۱- تصویرگونگی انگاره‌ای^{۱۲} - ۲- تصویرگونگی نموداری) را مطرح ساخت.

1. Communication

2. Language-external motivations

3. Roman Jakobson

4. Quest for the essence of language

5. Iconicity

6. Charles Sanders Peirce

7. Icon

8. Index

9. Symbol

10. Image

11. Imagic iconicity

12. Diagrammatic iconicity

کمتر از دو دهه بعد هایمن^۱ با دو مقاله^۲ تعیین کنند و تأثیرگذار خود (۱۹۸۳، ۱۹۸۰) با عناوین: «تصویرگونگی دستور زبان»^۳ و «انگیزه تصویرگونگی و اقتصاد»^۴ و نیز اثر سومی با عنوان: «تصویرگونگی در نحو»^۵ (۱۹۸۵) چارچوب اصلی، معیارها و مسیر مطالعات علمی در باب تصویرگونگی در زبان را سامان بخشید؛ و راه را برای انجام مطالعات گسترده‌تر در باب تصویرگونگی ساختهای نحوی و صرفی باز کرد.

۱-۱-۲- تعریف تصویرگونگی

تصویرگونگی اصطلاحی است نشانه‌شناختی که به نوعی شباهت، همگونی یا تطابق میان صورت نشانه (دال^۵ ← آوا، واژه، ساختاری از واژه‌ها) و مرجع یا مصداقش (مدلول) در جهان خارج - یا در ادراک ما از جهان خارج - اشاره دارد. تصویرگونگی ریشه در واژه تصویر (← icon) دارد که در طبقه‌بندی پیرس یکی از انواع سه‌گانه نشانه محسوب می‌شود.

تصویرگونگی به‌عنوان یکی از مهمترین انگیزه‌های برون زبانی، عاملی است که موجب می‌گردد ساختار جهان خارج یا ادراک ما از جهان خارج در ساختهای زبانی (← ساختهای آوایی، ساختهای صرفی، ساختهای نحوی) انعکاس پیدا کند. و یا به بیان دیگر تصویرگونگی عاملی است که میان نشانه‌های درون زبانی و عناصر برون زبانی ارتباط برقرار می‌نماید. هایمن (۱۹۸۰: ۵۱۷) ساختار زبان را متأثر از دریافت‌های حسی انسان از جهان خارج و ادراکهای او می‌داند. از اینرو معتقد است ساختار زبان منعکس کننده ادراکات و ذهنیات انسان می‌باشد. ادراکات و ذهنیاتی که خود نشأت گرفته از تجربیات و دریافتهای حسی او از جهان خارج هستند.

دبیر مقدم (۱۳۷۸: ۴۸) نیز از منظر نقش‌گرایان افراطی (دستور پیدایشی) (هاپر و تامسون: ۱۹۸۵) رابطه میان صورت مقوله‌های زبانی و بافت موقعیتی/غیرزبانی را چنین توصیف می‌کند: «بنابراین بافت موقعیتی/غیرزبانی و حوادث جهان بیرون است که تعیین کننده هیأت و صورت مقوله‌های زبانی است...» و در ادامه از همان منظر صورت زبانی را تابع و فرع و در واقع زاده بافت غیرزبانی قلمداد کرده و رابطه

¹ John Haiman

² Iconicity of grammar

³ Iconic and economic motivation

⁴ Iconicity in syntax

⁵ Signifier

⁶ Hopper and Thompson

میان این دو را رابطه‌ای تصویرگونه^۱ در نظر می‌گیرد. و تصویرگونگی را چنین توصیف می‌کند: «هر چه در منظر اتخاذ شده عنصری زبانی به گونه‌ای برجسته گزارشگر مثلاً حادثه‌ای باشد این برجستگی نقشی، کلامی و کاربرد شناختی در «صورت» آن عنصر نیز با حضور نشانه‌ها، علائم و شاخص‌های صوری متعین و نمایان است و برعکس هر چه برجستگی نقشی، کلامی و کاربرد شناختی آن عنصر کمتر باشد، «صورت» آن نیز به تبع آن از نشانه‌ها، علائم و شاخص‌های صوری کمتری برخوردار خواهد بود»
دبیرمقدم (۱۳۷۸: ۴۹)

۱-۱-۳- انواع تصویرگونگی

همانطور که قبلاً اشاره شد، پیرس در یک تقسیم‌بندی «تصویر» (icon) را به دو نوع (← ۱- انگاره ۲- نمودار) تقسیم کرده است. به تبع این تقسیم‌بندی تصویرگونگی نیز به دو نوع: ۱- تصویرگونگی انگاره‌ای و ۲- تصویرگونگی نموداری تقسیم شده است.

۱-۱-۳-۱- تصویرگونگی انگاره‌ای

چنانچه شباهت، همگونی یا تطابق میان صورت یک نشانه با مرجع یا مصداقش ناشی از حضور عناصر ذاتی مشترک میان آن دو باشد در این حالت ما با تصویرگونگی انگاره‌ای روبه‌رو هستیم. در این نوع تصویرگونگی رابطه میان صورت نشانه یا مرجع یا مصداقش رابطه‌ای است مستقیم، عینی و تقلیدگونه. تصویرگونگی نشانه‌هایی چون عکسها، نقاشیها، تصاویر و مجسمه‌ها... از نوع تصویرگونگی انگاره است و اینها خود نشانه‌های تصویرگونه انگاره‌ای به حساب می‌آیند. نشانه‌های تصویرگونه انگاره‌ای نیز خود به دو دسته: نشانه‌های انگاره‌ای دیداری^۲ و نشانه‌های انگاره‌ای شنیداری^۳ تقسیم می‌گردند. با توجه به تقسیم‌بندی اخیر در نظام نشانه‌شناسی زبان، نام‌آواها^۴ (← جیک‌جیک، تق‌تق، میومیو، وزوز، فوقولی فوقو) در زمره نشانه‌های انگاره‌ای شنیداری جای می‌گیرند.

^۱. Iconic
^۲. visual imagic sign
^۳. auditory imagic sign
^۴. onomatopoeic words

۱-۳-۲- تصویرگونگی نموداری

درحالتی که با مجموعه‌ای از نشانه‌ها سروکار داشته باشیم نوع ارتباط میان دال و مدلول انتزاعی تر می‌شود در چنین حالتی نمودار^۱ روابط موجود میان صورت نشانه‌ها منعکس کننده نمودار مشابهی است که خود روابط موجود میان مرجعها/ مصداقهای مرتبط با نشانه‌ها را متعین می‌سازد. در چنین حالتی تصویرگونگی را تصویرگونگی نموداری می‌نامیم. گفته معروف قیصر روم که پس از پیروزی بر فرانسیس دوم پادشاه پونتوس بر زبان آورده نمونه کلاسیکی است برای این نوع تصویرگونگی

E_1	E_2	E_3	→ مقوله‌های برون‌زبانی
VeniVidiVici	→ مقوله‌های درون‌زبانی
آمدم	دیدم	تسخیر کردم	

نمودار ترسیمی از ترتیب جملات (بندهای) این گفته عیناً منطبق بر نمودار دیگری است که آن نمودار برای نمایش توالی زمانی اعمال - انجام شده توسط - قیصر ترسیم شده باشد.

۱-۴-۱- اصول تصویرگونگی^۲

سه اصل اصلی‌ای که تصویرگونگی در آنها متعین می‌شود عبارتند از:

۱- اصل کمیت^۳

۲- اصل فاصله^۴

۳- اصل توالی^۵

در بخش‌های ۱-۴-۱ تا ۳-۴-۱-۱ شرح مختصری از هر یک ارائه می‌گردد.

^۱. Diagram

^۲. Principles of iconicity

^۳. The Principle of quantity

^۴. The Principle of distance

^۵. The Principle of sequential order

۱-۱-۴-۱- اصل کمیت

گیون^۱ (۱۹۸۴) اصل تصویرگونگی کمیت را چنین تعریف کرده: «اطلاعات افزون‌تر در غالب صورتهای زبانی افزون‌تر متعین می‌گردد؛ همچنین اطلاعات مهم‌تر و نیز اطلاعات با قابلیت پیش‌بینی کم در قالب صورتهای زبانی افزون‌تر متعین می‌گردند» (گیون، ۱۹۸۴: ۹۷۰)

ساده‌ترین تعریف از این اصل آن است که فزونی در صورت زبانی را منعکس‌کننده فزونی در معنی / مفهوم و کاستی در صورت زبانی را منعکس‌کننده کاستی در معنی / مفهوم دانسته‌اند. کشش واکه‌ای^۲ را می‌توان یکی از تجلیات این اصل در سطح آوایی زبان دانست. شمول این نوع کشش واکه‌ای چنان گسترده است که می‌توان آن را در زمرهٔ جهانیهای زبان^۳ به حساب آورد. لیکاف^۴ و جانسون^۵ (۱۹۸۰) و نیز هیراگارا^۶ (۱۹۹۴) دوگان ساختها^۷ را بهترین تجلی و نمود اصل تصویرگونگی کمیت در سطح صرف دانسته‌اند. همچنین فرایند تکرار نحوی^۸ را می‌توان تعیین اصل تصویرگونگی کمیت در سطح نحو دانست. شواهد زبانی تصویرگونگی کمیت در سطوح آوایی، صرفی و نحوی اغلب زبانها به وفور یافت می‌شود که نمونه‌هایی از آن در مثال‌های ۱ تا ۴ ارائه می‌گردد.

مثال ۱ تصویرگونگی کمیت در سطح آوایی در زبان انگلیسی (کشش واکه‌ای)

1) That's a Long Story.

That's a Looong Story.

مثال ۲ تصویرگونگی کمیت در سطح نحو در زبان انگلیسی (تکرار نحوی)

2) That's a Long Story.

That's a Long Long Story.

مثال ۳ تصویرگونگی کمیت در سطح صرف در زبان آفریکانز^۹ (دوگان سازی)

3) Plek (Place) جا / مکان

Plek-plek (Place-Place) اماکن مختلف

مثال ۴ تصویرگونگی کمیت در سطح صرف در زبان پی‌جین (← tok pisin)

¹. T. Givon

². Vowel-lengthening

³. Language Universals

⁴. G. Lakoff

⁵. Johnson

⁶. M. Hiragata

⁷. Reduplicative constructions

⁸. Syntactic repetition

⁹. Africaans

4) will (wheel)	چرخ
will-will (wheel-wheel)	دوچرخه
cow (cow)	گاو
cow-cow (cows)	گاوها

۱-۴-۲- اصل فاصله

گیون (۱۹۸۴) اصل فاصله را چنین تعریف کرده: «عناصری که به لحاظ نقشی، مفهومی و یا شناختی به هم نزدیک‌ترند در سطح صوری نیز فاصله‌شان از یکدیگر کوتاه‌تر است» (گیون، ۱۹۷۴: ۹۷۰) به نظر هایمن (۱۹۸۳) فاصله صوری میان عناصر زبانی نه تنها منطبق بر فاصله مفهومی میان عناصر (مفهومی) مرتبط با آنهاست، بلکه برانگیخته توسط آن نیز می‌باشد.

بنابراین فرضیه دوم «بای بی»^۱ هرچه درجه پیوستگی یک مقوله معنایی با فعل بیشتر باشد نشانگر مربوط به آن مقوله در فاصله نزدیکتری به ستاک فعل جای می‌گیرد. این بدان معناست که می‌توان فاصله کم تکواژهای تصریفی از ستاک فعل را نشاندهنده درجه بالای پیوستگی معنایی آنها به ستاک فعل دانست. بنابراین فرضیه دوم بای بی مؤید عملکرد اصل تصویرگونگی فاصله در سطح صرف می‌باشد. در بسیاری از زبانها ارتباط میان ویژگیهای صوری و معنایی انواع ساختهای نحوی از جمله ساختهای سببی با تکیه بر اصل تصویرگونگی فاصله تبیین شده است که این نشاندهنده عملکرد اصل یاد شده در سطح نحو می‌باشد.

۱-۴-۳- اصل توالی

تعریف «گیون» از اصل توالی چنین است: «توالی بندها/ جمله‌ها در گفتار سامانمند غالباً با توالی زمانی وقوع رویدادهای بیان شده توسط آنها مطابقت دارد» (گیون، ۱۹۹۵: ۵۴) مقایسه مثالهای (۵) a و b زیر از گیون (۱۹۹۵ b: ۵۴) بسیار روشن‌تر است.

(5)

(a)- He opened the door, came in , sat and ate.

* (b)- He sat, came in 'ate and opened the door.

همچنین اصل توالی تبیین کننده پیشین بودن جایگاه بند سببی و پسین بودن بند نتیجه در ساختهای سببی می‌باشد. گیون (۱۹۹۵ c: ۵۴) پس از مقایسه دو مثال (۶) a و b زیر

¹ J. L. Bybee